

Les classes de català seixanta anys enrere

Albert Jané

La història que s'escriu basant-se en els records, en les dades de la memòria, és sempre una història en què, inevitablement, abunden les llacunes, molt sovint certament lamentables, tant perquè la memòria, amb el pas dels anys, va perdent capacitat de retentiva, com perquè un no ho ha viscut o no ho ha sabut mai tot. També és veritat que la publicació d'aquesta història incompleta sol induir els altres protagonistes o testimonis a completar, a cops amb una certa vivacitat, aquella informació insuficient, a omplir algunes llacunes del relat. I és per això que la por de no dir-ho tot no ha de ser motiu per a no dir el que un sap. Aquest text no vol ser sinó una modesta i desigual contribució a la coneixença de les classes de català que es feien, concretament a la ciutat de Barcelona, en aquells temps en què el règim espanyol no es cansava de posar obstacles a totes les manifestacions de la cultura catalana.

Si en la història de les classes de llengua catalana en el període que va de 1940 a 1960 hi ha un nom que sobresurti aquest és, indubtablement, el del pedagog i escriptor Joan Triadú. En l'ambient en què jo em vaig integrar a partir de l'any 1953, quan vaig tornar de fer el soldat, que era el del món de les sardanes i de l'excursionisme, vaig començar a sentir parlar d'aquest aspecte de l'activitat de Joan Triadú, que jo coneixia, de nom, per la seva famosa i polèmica antologia de la poesia catalana. Fins que l'any 57 em vaig decidir a assistir a un curset que es va muntar a casa seva mateix, al carrer del Príncep d'Àstúries (un pis on han tingut lloc innumbrables actes de la història del nostre redreçament cultural). Era un curset de perfeccionament, degut, principalment, a la iniciativa de Maria Teresa Sacristà, una gran activista d'aquella època, i els assistents, a més d'ella i jo mateix, eren Gabriel Bas, Maria Eugènia Dalmau, Josep Ibàñez, Esteve Ferrer i tres persones més que no eren del nostre ambient. En certa manera, era el grup embrionari, o un dels grups embrionaris del

que havia de ser el professorat de català dels anys següents. Havent acabat aquell curset, el juny de 1958, Joan Triadú ens va suggerir, que és una manera de dir que ens va convèncer, que a partir d'aleshores nosaltres ens havíem de dedicar també a fer de mestres de català.

Dels que he esmentat, em sembla que puc dir que tots li vam fer cas. La manera com vaig iniciar la meva activitat com a professor de català és una mica curiosa. Va ser fent-me càrrec d'un curs que havia organitzat al Cercle Sardanista, que era el nom amb què actuava l'antic Foment de la Sardana, entitat interdicta pel règim, al local que a la plaça del Pi compartia amb l'antic i inactiu Gremi de Revenedors, un dels seus socis més actius, Joaquim Cabeça i Valls, alhora un excursionista de nota. Hi havia, en aquella entitat, com en d'altres de semblants, un petit grup dominat pel neguit de no tenir el coneixement suficient de l'expressió escrita de la pròpia llengua, bandejada de l'escola, i sembla que feien periòdicament unes sessions en què els qui en sabien més transmetien bonament els seus coneixements als qui no en sabien tant. Fins que a la tardor del 58 van decidir organitzar un curs de debò, confiat a un professor com cal, un profes-

Si en la història de les classes de llengua catalana hi ha un nom que sobresurti aquest és, indubtablement, el de Joan Triadú

sor competent. Aquest professor va ser el meu vell amic (ens coneixem des de fa més de setanta anys) Pere Grau i Rovira, que des de fa molt de temps viu a Hamburg, sense, però, haver-se desvinculat del país, com ho demostra el fet que és un col·laborador assidu de LLENGUA NACIONAL. No sé exactament quina era la seva experiència, però, induït també per Joan Triadú, a les classes del qual havia assistit, el seu nom ha de constar com un dels primers professors dels anys difícils. Ara bé, en aquell moment Pere Grau tenia projectes literaris i empresarials molt ambiciosos que li dificultaven aquella activitat docent, i arran d'una conversa que vam sostenir vam convenir que jo el substituiria en el seu curs del Cercle

Sardanista, del qual, d'altra banda, jo era soci. I així, en l'inici de la segona classe, em va presentar als alumnes i em va cedir el seu lloc. Em va fer l'efecte que Joaquim Cabeça, que només em coneixia de vista, va fer una ganyota, però, discretament, no va dir res i va acceptar el fet, que, d'altra banda, va ser l'inici d'una amistat sòlida i d'una col·laboració fructuosa. Els cursos del Cercle Sardanista van durar ben bé dotze anys. Però a partir del 1960 s'hi van fer no solament els que organitzava Joaquim Cabeça sinó també els que va muntar un altre diligent activista que es deia Josep Bauzà, que ja fa molts anys que ens va deixar, a l'Escola Massana, que en aquella època duia una vida molt dinàmica i aplegava molt de jovent amb ganes de fer coses. Crec que no vaig ser l'únic professor a ocupar la meua «càtedra» del Cercle Sardanista en aquelles classes impartides als alumnes de l'Escola Massana. Probablement un altre dels professors va ser Jordi Mir, un dels més antics del gremi.

Qui no vaig arribar a conèixer va ser un altre professor il·lustre, el senyor Artur Balot i Bigues, el nom del qual ha de ser esmentat i recordat amb tots els honors. En la nota biogràfica que li dedica Roser Latorre, una deixeble seva, a la *Gran enciclopèdia catalana*, diu: «Els anys quarantes, malgrat les dificultats, reprenqué la seva tasca docent i la continuà fins que morí.» És obvi que per «tasca docent» cal entendre «classes de llengua catalana». Crec que es feien, en un moment determinat, en un local podríem dir incontrolat, probablement l'estudi d'un artista o d'un intel·lectual, del carrer de Sant Pau, de Barcelona. De fet, jo tenia relació amb molts dels assistents a aquelles classes, com la mateixa Roser Latorre, nom al qual crec que podria afegir els de Josep Aresté, Josep Rabanal, Jaume Granell, Josep Tremoleda i Manuel Cardeña, tots ells, després, companys de nombroses iniciatives. El senyor Balot es va morir l'any 1959, i encara que, tal com he dit, no el coneixia, vaig voler assistir al seu enterrament.

Sospito que un cert nombre dels qui, en aquells anys, enduts pel nostre entusiasme, per les ganes de fer coses, ens vam posar a fer de mestres de català, ho vam fer amb uns coneixements francament insuficients, amb mancances evidents. Si més no, ho puc dir de mi mateix. Jo sóc un dels qui van aprendre català ensenyant-ne. Crec que no ens sentíem gens violents ni incòmodes quan un alumne ens feia una

pregunta per a la qual no sabíem donar la resposta adequada. Dèiem, bonament, que no ho sabíem, que ja ho consultaríem i a la classe següent li donaríem aquella resposta. Hi havia, per damunt de tot, una idea bàsica, fonamental, la idea que les normes que ensenyàvem, les normes de Pompeu Fabra, eren unes normes unànimement acceptades, de les quals no discrepava ningú, que a ningú no li passaria pel cap de discutir. Sempre dic que és important de remarcar que sense la solidesa de l'obra normativitzadora de Pompeu Fabra i sense la seva acceptació social, que s'havia produït més d'un quart de segle abans, una bona part dels improvisats mestres de català d'ara fa seixanta anys no hauríem pas sabut com posar-nos-hi. Evidentment, tret potser d'alguna excepció, no havíem llegit ni Chomski ni Saussure, no teníem notícia de l'existència de l'estructuralisme (qui primer ens en va parlar devia ser Josep Roca Pons, en un butlletí de la DEC), però no ens ho hauria retret ningú. Les reticències, els distanciaments, els tractaments desdenyosos o més o menys pejoratiu (aquests setciències, aquesta colla de mestretites) van venir després. S'ha de considerar una cosa ineluctable.

Potser també caldria dir que no vam tenir mai el sentiment de ser uns herois, uns membres arriscats de la resistència. No teníem, en absolut, cap sensació, incòmoda o gratificant, de clandestinitat. És evident que les coses no eren iguals l'any 1960 que l'any 1940. Personalment, no puc oferir, sobre aquesta qüestió, el record de cap episodi rellevant, de cap minúscula anècdota significativa.

**Hi havia la idea que
les normes que ensenyàvem,
les normes de Pompeu Fabra,
eren unes normes
unànimement acceptades**

Tinc notícia, excepcionalment, d'alguna enutjosa intervenció d'un delegat governatiu, com la que va tenir lloc a l'Agrupació Excursionista Catalunya, també de la plaça del Pi, on aquell digne funcionari va formular objeccions a les classes de català que hi feia el meu amic Josep Ibañez perquè, havent examinat els estatuts de l'entitat, no hi constava que es pogués dur a terme aquella activitat. Que en més d'una entitat no s'hi van fer classes de català a causa de l'excessiva prudència dels seus dirigents, això també es pot donar com un fet indiscutible. Com havia dit en més d'una ocasió Joan Triadú, calia encoratjar els tímids i frenar els massa audaços.

Hi va haver, és clar, en aquella època, altres iniciatives de les quals jo no vaig tenir notícia. També a la Universitat de Barcelona es van muntar alguns

cursos, d'una manera que crec que podríem qualificar d'oficiosa, amb relació als quals caldria esmentar els noms de Jordi Vila i de Francesc Vallverdú. Però, dit d'una manera general, i encara que la major part de professors ens coneixíem, cadascú feia la guerra pel seu compte. Fins que Joan Triadú, el paper dirigent del qual tots reconeixíem de bon grat, d'una manera natural i espontània, va voler donar una certa coherència, podríem dir de caràcter gremial, al que ara en diem el nostre col·lectiu. I ens va convocar a una reunió de professors que va tenir lloc el dia 2 de gener de 1959 (l'endemà de l'entrada de Fidel Castro a l'Havana), al seu esmentat pis del carrer del Príncep d'Astúries. Devíem ser un parell de dotzenes. Hi devia haver, segurament, la major part dels que ja he anomenat, però no m'arrisco a dir noms. Amb tota seguretat, hi havia els tres veterans, tres professors de nom perdurable: Eduard Artells, Lluís Jordà i Pere Elies i Busqueta. I, sobretot, hi havia el senyor Ramon Aramon i Serra, secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans i membre de la seva Secció Filològica, considerat, aleshores, la vera encarnació de la puresa lingüística de la nostra llengua. Tant l'un com l'altre, Joan Triadú i Ramon Aramon, van fer una sèrie de consideracions, des de tots els punts de vista, sobre el nostre mester de professors, i no cal dir que ens van animar i ens van encoratjar. Aquella reunió, que gairebé podríem qualificar d'històrica, va ser la primera de les que Joan Triadú va convocar periòdicament, una o dues l'any, les següents també a casa seva, fins al moment que ja no hi cabíem, perquè cada cop érem més colla, i la constitució d'Òmnium Cultural ens va permetre de disposar d'un lloc més adequat a la seva primera seu social, la casa Dalmases del carrer Montcada. Tanmateix, si la memòria no m'és infidel, encara en vam fer una a «casa meva», vull dir al local del Cercle Sardanista de la plaça del Pi.

A partir de l'any 1960 les classes de català van conèixer un gran increment gràcies a l'acció de Josep Tremoleda, un activista d'empenta, entre altres coses un dels fundadors de la revista *Cavall Fort*. Tremoleda va concebre i realitzar el projecte de proposar a totes les entitats esportives, excursionistes, recreatives i culturals de Catalunya l'organització de classes de català per als seus associats. «Per a perdre la por a escriure en català» devia ser, si la memòria no em falla, l'eslògan d'aquella iniciativa, en la qual vaig col·laborar activament, car un malaurat accident domèstic (l'explosió d'una bombona de gas butà) va causar l'hospitalització de Josep Tremoleda, i jo el vaig suplir tal com vaig poder, òbviament sense la seva eficàcia. El fet, però, és que un gran nombre d'entitats d'arreu de Catalunya hi van respondre positivament,

i les classes de català es van multiplicar prodigiosament. Com a conseqüència d'aquella iniciativa, jo mateix vaig impartir alguns cursos al Centre Moral del Poblenou, en una entitat recreativa de Sants i a l'Ateneu de Sant Just Desvern. Realment, l'inici d'aquella dècada va ser un moment dolç, excepcional, no goso dir irrepetible, en la història de la nostra represa cultural. És bo de recordar que coincideix amb l'aparició d'entitats com *Serra d'Or*, *Cavall Fort* i Edicions 62. I, també, Òmnium Cultural.

Amb la fundació d'Òmnium Cultural i el nomenament de Joan Triadú com el seu secretari tècnic es pot dir que les classes de català, a les quals la nova entitat va donar tot el suport, es van institucionalitzar. La creació de la JAEC, és a dir, de la Junta Assessoradora per als Estudis de Català, va ser l'instrument idoni per a la formació de nous professors, la nòmina dels quals es va anar allargant sense parar. Donar compte de totes les activitats que les diverses comissions i grups de treball d'Òmnium Cultural van dur a terme a partir d'aleshores seria una tasca gairebé enciclopèdica i que, en tot cas, ja cau fora del meu propòsit. Però no seria inescapaient d'acabar la meua relació indicant que el primer examen per a professors de Barcelona convocat per la JAEC va tenir lloc el dia 7 de gener de l'any 1962, precisament, de nou, al «meu» local del Cercle Sardanista de la plaça del Pi, en què vaig obtenir el meu títol de professor del grau mitjà, del qual em sento legítimament orgullós. Tinc la relació dels col·legues que aquell dia van obtenir també el mateix títol. Són els següents: Gabriel Bas i Borràs, Carles Castellanos i Llorens, Maria Eugènia Dalmau i Argemir, Josep Maria Ferrer i Ferrer, Josep Ibàñez i Senserrich, Roser Latorre i Gaia, Jordi Mir i Parache, Maria Assumpció Rocabert i Modolell i Jordi Vila i Fortuny. |